

Sexårsstarten som fick bakläxa

I denna artikel redovisas konsekvenser av den sexårsstart, som skolförvaltningen i Östersund genomförde under åren 1994-2008. I dag är det möjligt att följa eleverna från denna period ända upp till åk 9. Det betyder att det via Skolverkets statistiska databas (SIRIS) går att för den aktuella perioden få fram resultaten hos niondeklassare i Östersund i jämförelse med rikets alla kommuner på t.ex. betygsresultat och genomsnittligt meritvärde, andelen elever som är godkända i alla ämnen, andelen elever som är behörig till gymnasieskolan etc.

Kort historik om sexårsstart

Sexårsstart har under åren förordats av många skolpolitiker på såväl kommunal- som riksnivå. Senast den debatterades livligt var senhösten 2010, då lärarnas riksförbunds ordförande Metta Fjelkner i ett debattinlägg propagerade för en obligatorisk tioårig grundskola med sexårsstart. Förbundet ville ha mer skola än förskola och förhindra enligt dem den vanligt förekommande felinlärning som skedde i förskoleklasserna. Barnen skulle tidigt få ”möta fler riktiga lågstadielärare som vet hur man lär ut”(GP, 2010-12-06) så att det blev rätt från början. Propagerandet följdes upp av en del redaktörer i rikspress och man undrade varför skolpolitiker, speciellt då utbildningsministern, var så senfärdig att genomföra denna reform. Jan Björklund var ju knappast känd för att vara senfärdig och förändringsrädd. Måhända det var professor Sven Perssons grundliga kunskapsöversikt presenterat i SOU 2010:67 som fick Jan Björklund att inta en avvaktande hållning. Följande citat står i utredningen:

”Kunskapsöversikterna ger inte tydliga belägg för att en tidig skolstart skulle vara gynnsam för elevers senare skolprestationer. Forskningen pekar snarare på att en tidig formaliserad skolgång, med mer vuxenstyrd undervisning, missgynnar elever i den fortsatta skolgången. Däremot är forskningsresultaten tydligare vad gäller förskolans betydelse för hur elever lyckas senare i skolan. En längre tid i förskola med god kvalitet har positiva effekter på barns kognitiva, sociala och emotionella utveckling.” (s. 13)

Metta Fjelknerns antagande att lösningen till att bryta den negativa kunskapstrenden i svensk skola skulle vara en *skolifiering* (min kursivering) av förskolan och en tidig insättning av ”riktiga” lärare saknar alltså forskningsstöd¹.

Debatten kring sexårsstart har sedan legat förhållandevis lågt. Däremot har förslag kommit upp om att göra förskoleklassen för sexåringar obligatorisk, vilket ledaren på GP (18 okt 2012) ansåg vara ett tveksamt förslag med motiveringen att det förelåg risk för överdiagnostisering av ADHD på skolomogna barn:

”Barn, i synnerhet pojkar, som föds sent på året löper större risk att få en adhd-diagnos. Denna oväntade upptäckt väckte i våras en viktig debatt. Representanter för läkarkåren, med flera, uttryckte misstankar om överdiagnostisering. Kanske var det skolsystemets oförmåga att hantera omognad hos barnen som gjorde att man misstolkade november- och decemberbarns bristande impulskontroll och koncentrationssvårigheter?”

¹ Man kan dessutom ifrågasätta i vilken omfattning lärarutbildningen i Sverige de senaste åren har levererat dessa läsinlärningsexperter, då inga lågstadielärare utbildats utan 1-7 lärare, som till och med tilläts välja bort läsinlärning i sin utbildning! Detta har tack och lov rättats till i den nya lärarutbildning som startade hösten 2011. I den ges grundlärarexamen med tre inriktningar varav en är mot arbete i förskoleklass och årskurs 1–3 (F-3 lärare).

Sexårsstart i Östersund - genomförande och upphörande

Ingen kommun i landet (eventuellt med undantag av Skurup) torde under så lång tid och i en sådan omfattning genomfört sexårsstart. Genom att låta sexåringarna börja direkt i årskurs 1 såg ansvariga kommunala skolpolitiker en möjlighet att spara pengar genom att slopa förskoleåret. Men var sexåringarna tillräckligt mogna för skolan och var skolan mogen för att ta emot sexåringar på deras nivå?

Reformen² infördes trots att en mjukstart med sexåringar i årskurs 1 hösten 1994 visade att sexåringarna (250 elever eller 29 %) hade oroväckande lågt resultat i jämförelse med sjuåringarna (623 elever eller 71 %) på det kommunala provet i språklig medvetenhet. Speciellt lågt var resultatet för sexåriga pojkar vars medelvärde var 8,1 rätt av 18 möjliga. Mot bakgrund av att risk för kommande lässvårigheter antas finnas om elever inte uppnått minst 12 rätt på provet befann sig 75 % av de sexåriga pojkarna i riskzonen. Men även sexåriga flickors medelvärde på 10,1 rätt låg i riskzonen.

I Tabell 1 redovisas resultaten på det språkliga medvetenhetsprovet *Fonolek* (Olofsson & Hemmingsson, 1994). Provet har i likhet med andra prov i språklig medvetenhet påvisats vara en av de bästa prediktorerna för hur elever ska klara den första läsinläringen (Elbro, 2004; Johansson, 2009; Lundberg & Strid, 2010).

Tabell 1. Medelvärden på provet *Fonolek* för sexåriga- och sjuåriga pojkar och flickor i september i årskurs 1 år 1994 i Östersund kommun. Standardavvikelsen inom parentes.

Sexåriga pojkar N=138	Sexåriga flickor N=112	Sjuåriga pojkar N=321	Sjuåriga flickor N=302
8,1 (5,01)	10,1 (5,61)	11,9 (5,30)	13,3 (4,85)

Trots sexåringarnas alarmerande låga resultat fortsatte kommunen på den inslagna vägen att skriva in sexåringar i grundskolans årskurs 1³ och från 1999 fram till 2008 låg procentantalet över 95 %. Därefter skedde en mycket snabb återgång till sjuårsstart och den pådrivande kraften var att Skolinspektionen 2007 påtalade att det inte var förenligt med skollagen att ha en tioårig grundskola⁴. Det blev nämligen konsekvensen av sexårsstarten i Östersund, eftersom majoriteten (70 % - 80 %) av östersundseleverna blev tvungna att ta ut ett extra år på lågstadiet, oftast i årskurs 2. Vi fick ”*lilltvåan*” och ”*stortvåan*”, något som Skolinspektionen påpekade stred mot gällande skollag, vars ordalydelse finns citerat i sista meningen i fotnot 4.

² Beslut fattades på initiativ av dåvarande ordförande i Barn- och ungdomsnämnden, Robert Uitto, (sedermera Landstingsråd och numera Regionråd), som återopade att all modern forskning pekade mot att åldersintegrerad undervisning och sexårsstart var gynnsamma undervisningsinstrument. Några vetenskapliga referenser presenterades inte trots min begäran som chef för kommunens Läspedagogiska Centrum (LPC).

³ Min varning att inte fortsätta med införandet av sexårsstart fick inget gehör, varför jag begärde avsked från min tjänst vid Läspedagogiskt Centrum (LPC) våren 1995.

⁴ ”Kommunen måste också intensifiera omställningsarbetet avseende organisation av förskoleklass och grundskola (se Skolverksbeslut dnr 51-2005:2622). Det system som Östersunds kommun tidigare tillämpade, med skolstart för sexåringar och ett generellt erbjudande om ett tionde grundskoleår, påverkar fortfarande skolornas organisation av arbetet och den pedagogiska verksamheten. ...

Den som börjar grundskolan har – oberoende av ålder – rätt till en utbildning, som är så utformad att den normalt kan fullföljas på nio år”. (s. 11,

<http://siris.skolverket.se/apex/ris.openfile?docID=67516>, Skolverket 2007-09-27, hämtad 2012-12-04)

Tilläggs kan att skollagen även föreskriver att det är vårdnadshavaren som ska begära att barnet ska få börja som sexåring, vilket skolförvaltningen kringgick genom att organisera bort förskola för sexåringar.

Vilka konsekvenser fick sexårsstarten?

Förhoppningen att ”tjäna in” förskoleåret genom att låta sexåringarna börja direkt i årskurs 1 kom alltså att grusas. Men borde då inte det uttagna extraåret på lågstadiet bli kompenserande så att eleverna fick tillräckliga basfärdigheter och kunskaper längre fram? Tyvärr visar statistik att så inte blev fallet.

Av de niondeklassare som gick ut 2011 hade 95 % börjat skolan som sexåringar och av dessa sexåringa nybörjare hade 77 % tagit ut ett extra år under lågstadiet. Trots detta låg niondeklassarna i Östersund sämre till i jämförelse med riket på meritvärdet (meritvärde förklaras i Tabell 2:s rubrik) och andelen som uppnått betyget godkänt i alla ämnen. Beträffande andelen elever som är behöriga till gymnasieskolan redovisas värdet för 2010, eftersom behörighetsvillkoren ändrades 2011. Resultaten redovisas i Tabell 2:s andra rad. Även på detta värde låg östersundseleverna lägre än riksgenomsnittet.

Men hur var då läget i jämförelse med riket för de niondeklassare som börjat som sjuåringar 1993 och som slutade grundskolan 2001 efter en nioårig skolgång? På meritvärdet och andelen behöriga till nationellt program låg då Östersunds niondeklassare över riksgenomsnittet, se Tabell 2:s första rad. På andelen elever som nått målen i alla ämnen låg däremot eleverna fyra tiondelar lägre än riksgenomsnittet, men niondeklassarna 2011 låg ännu lägre. Sammantaget indikerar de jämförande resultaten att sexårsstart med ett extra skolår på lågstadiet inte gynnat skolprestationer på sikt.

Ytterligare resultat genom åren finns förutom i Skolverkets databas SIRIS också i Östersunds kommuns kvalitetsredovisning för 2011. Kort kan sägas att trenden varit negativ beträffande andelen elever som nått målen i alla ämnen sedan 2006. Så också andelen elever behöriga till nationellt program på gymnasiet.

Tabell 2. Jämförande resultat över tid och i jämförelse med riksgenomsnittet för elever i åk 9 i Östersund. Meritvärdet =summan av betygsvärden för de 16 bästa betygen i elevens slutbetyg enligt det gamla systemet. G=10p, VG=15p och MVG=20p. Maxvärdet är 320 poäng.

År för skolstart och avgång åk 9	Genomsnittligt meritvärde		Andel (%) som nått målen i alla ämnen		Andel (%) behörig till nationellt gymm.pgm	
	Riket	Ö-sund	Riket	Ö-sund	Riket	Ö-sund
ht 1993 - vt 2002 (9 år i skolan)	204,6	207,9	74,7	74,3	89,5	90,7
ht 2001 – vt 2011 (majoriten 10 år)	210,6	205,8	77,3	75	88,2*	86,4*

*avser 2010, eftersom behörighetskraven ändrades 2011

Diskussion

Resultaten från Östersund gav inga belägg för att skolstart med sexåringar är ett framgångsrikt recept. Snarare indikerar resultaten på att de negativa effekterna kvarstår genom hela grundskolan. Detta kom också Fredriksson och Öckert (2006) fram till i sin undersökning omfattande hela svenska befolkningen födda 1935-1984. För att utröna om det var åldern/mognaden som låg bakom de negativa uppkomna effekterna hos de yngre i jämförelse med de äldre eleverna så jämförde de elever födda i januari med elever födda i

december samma år. Alla elever hade alltså haft traditionell sjuårsstart och följaktligen varit med om ett tidigt formellt lärande. Deras slutsats var att barn som är äldre/mer mogna vid skolstart lyckas bättre under hela sin skoltid i skolans alla ämnen utom i idrott. Med andra ord ett entydigt belägg för att mognad har betydelse för hur barn klarar av att tillgodogöra sig formell traditionell skolundervisning samt att uppkommen eftersläpning hos de yngre kvarstår genom hela skoltiden .

En aktuell undersökning som också talar för att sexårsstart är improduktivt är att Norge, som är det enda skandinaviska land som har sexårsstart (infördes 1997), också är det enda skandinaviska land som enligt PIRLS (internationell läsundersökning genomförd i 2001, 2006 och 2011, se Skolverket, 2012), presterar sämre än genomsnittet i läsning i årskurs 4.

För att återgå till Östersundsundersökningen som visade att skolan inget vann vare sig kunskapsmässigt eller ekonomiskt på att lotsa sexåringar in i skolan kan man inte bortse från att det också fanns andra inblandade förklaringar än ålder/mognad till den negativa trenden? Här kommer jag att ta upp några andra faktorer som kan vara inblandade; åldersintegrering, bristande kvalitetssäkring samt ökat antal friskolor.

Under några år i samband med sexårsstartens införande beordrade skolförvaltningen i Östersund att åldersintegrering också skulle införas på lågstadiet. Detta väckte protester från många lärare och föräldrar samt rektorer som ställde sig bakom sin personal. Debattinläggen i lokalpressen var heta ((ÖP, 1997-12-9; 1997-12-11;1997-12-12; 1997-12-19;1998-01-13; 1998-01-13). Lärare kände sig förödmjukade och kränkta av ordförande i Barn- och ungdomsnämnden, (Robert Uitto) som i mästrande ordalag krävde att lärare skulle respektera fattade kommunpolitiska beslut. Han ansåg att lärarna visade tecken på ”hemmablindhet” och okunskap om moderna framgångsrika arbetsmetoder. Nämnas kan att jag i ett inlägg försvarade lärarna (ÖP, 1997-12-23) och hänvisade till forskning som i en jämförande lässtudie påvisat att åldershomogena klasser presterat bättre än åldersintegrerade d.v.s. åldersblandade⁵. Åberopad forskning hade också kommit fram till att det inte är befrämjande för undervisningens kvalitet att lärare tvingas till ett arbetsätt som står i strid mot den egna övertygelsen. Mitt inlägg och efterlysning av Uittos forskningsreferenser ignorerades helt. När så varken pedagogisk erfarenhet och sakliga forskningsargument kunde rubba det skolpolitiska ställningstagandet är det rimligt att det negativt påverkat lärare och rektorer arbetsmotivation.

En annan bidragande orsak till försämrade resultaten hos niorna, speciellt de sista två åren, kan vara kommunens britsfälliga kvalitetssäkring, vilket Skolinspektionen 2007 krävde förbättring på. Omnämns bör att Östersund före 2004 i över två decennier hade haft regelbundna (i huvudsak vartannat år) övergripande kommunprov i svenska och matematik på grundskolans alla stadier. Dessutom hade man haft samma svenskprov det senaste decenniet, varför trend över tid kunde ges. Svenskproven är forskningsanknutna och uppfyller kvalitetskrav på mättillförlitlighet (ordkedjor och meningskedjor). Denna kvalitetssäkring släppte man på 2004. Orsak skulle vara kritik från en högkolestudent i Östersund om att proven var omoderna, men någon referens eller dokumentation på detta har jag trots eftersökningar inte funnit. Själv tror jag snarare på att skolförvaltningen ville mörka den

⁵ Tilläggas kan att också senare forskning påvisat att åldersblandade klasser presterar sämre än ålderhomogena. Taube (2003) fann t.ex. att bland årskurs 3:s elever i Stockholm åren 1993 till 1999, omfattade 40 000 elever, presterade de åldersblandade klasserna sämre i läsförståelse än de åldershomogena. Detta stöder också vad jag fann vid normering av *LäsEttan* 2008 på drygt 700 elever runt hela landet (Johansson, 2009). Eleverna i ålderintegrerade klasser presterade signifikant sämre i ordavkodning än elever i åldershomogena.

negativa trenden. De elever som gick ut nian 2010 och 2011 med kommunens dittills sämsta resultat hade under grundskoletiden endast genomfört ett förskoleprov utöver de nationella proven i åk 5 och 9, alltså inget av de uppföljande kommunprov tidigare årskullar genomfört.

Ytterligare en faktor som kan ha haft betydelse för den nedgående trenden är att antalet friskolor i kommunen ökat successivt alltsedan 2006. I dagsläget ligger andelen elever i friskolor på grundskolan i Östersund på 21,6 % (2012), vilket betydligt överstiger riksgenomsnittet på 15 %. Innan sexårsstarten genomfördes fanns inga friskolor alls i kommunen (friskolereformen infördes 1992). I friskolorna, vars meritvärde under åren legat högre än hos de kommunala skolorna, har det rätt sjuårsstart. Frågan är om de kommunala skolorna förlorat duktiga elever till friskolorna och/eller om det är lättare att få högre betyg i friskolorna?

Trendbrott på väg

Självfallet har kommunen tagit både Skolinspektionens kritik (2007) angående tioårig grundskola med sexårsstart och kommunens bristfälliga kvalitetsredovisning på allvar. Läsåret 2008/2009 påbörjades återgång till sjuårsstart. Två kommunala läsprov i ordavkodning⁶ i årskurs 2 infördes. Förskoleprovet i språklig medvetenhet flyttades till vecka 43 i förskoleklass för att förskollärare skulle få vårterminen på sig att extra ”gnugga” blivande nybörjare i språklekar. Mer fortbildning sattes in för såväl förskollärare som grundskollärare och ett trendbrott kan nu skönjas både på förskoleprovet och på kommunproven i maj i årskurs 2 (genomfört årligen 2008-2012). Medelvärdet för förskoleprovet ligger nu på 13 rätt i förskoleklass i november, vilket är en poäng över riskzonen och betydligt över medelvärdet för vad sexåringarna vid skolstarten i september uppvisade 1994 (se Tabell 1). Detta visar att förskolan/förskoleklasserna numera arbetar mer läsförberedande än tidigare.

På det två kommunala ordavkodningsproven låg antalet rätt i maj 2012 för tvåorna, där 99 % började som sjuåringar och gått i skolan två år, på högre antal rätt än vad det fem år tidigare gjorde för de elever som i majoritet börjat som sexåringar och gått tre år på lågstadiet. Det ska bli ytterst intressant att följa utvecklingen hos denna årskull framöver.

Nämnas kan att positiva tendenser också kan påvisas hos niondeklassarna 2012. Årets nior har nämligen enligt Skolverkets statistik ett högre genomsnittligt meritvärde än riksgenomsnittet (217 i jämförelse med 211) och ligger också bättre till beträffande andelen elever som nått målen i alla ämnen (84,8 % i jämförelse med 77,4 %). Det är framförallt fyra av kommunens nio högstadieskolor som höjt sitt meritvärde och av dessa låg tre under riksgenomsnittet 2011. Den skola som låg sämst till 2011 gör det också i 2012, men numera endast med 5,8 poäng under riksgenomsnittet i jämförelse med 2011, då skolan låg 38,7 poäng under genomsnittet. Det är verkligen en uppryckning som heter duga. Det finns också fyra skolor som gått tillbaka men av dessa är det endast en som ligger under riksgenomsnittet. Även om tillbakagången inte är speciellt stor (6,2 meritpoäng) finns det ändå anledning att uppmärksamma den negativa trenden i den skolan.

Vad kan anledningen vara till det positiva trendbrottet hos årskurs 9-eleverna 2012? Måhända att Skolinspektionens påpekande (2007) om bättre kvalitetssäkring har haft betydelse liksom ökade fortbildningsinsatser inom läs-skriv. Ytterligare befrämjande kan vara att Nationella proven i svenska, matematik och engelska i årskurs 5 blev obligatoriska 2008 samt att vårdnadshavare skulle få skriftliga omdömen. De niondeklassare som 2012 gjort ett trendbrott gick då i årskurs 5! Däremot hade så gott som alla börjat som sexåringar och majoriteten av dem tagit ut ett extra år på lågstadiet.

⁶ Ord & bild, Bild & ord. Natur & Kultur (under utgivning).

Slutkommentar

Även om det finns fler orsaker inblandade till varför Östersunds införande av sexårsstart visade sig bli kontraproduktivt finns det all anledning att ta fasta på våra dyrköpta erfarenheter. Särskilt eftersom funna erfarenheter ligger i linje med vad professor Sven Persson fann i sin kunskapsöversikt.

Att för tidigt insatt formaliserad vuxenstyrd undervisning kan bli ödesdigert har också framförts av flera utvecklingspsykologer (t.ex. Bjorklund, 2007; Bjorklund, Persiss & Causey, 2009; Uphoff, J. K. & Gilmore, J., 1986). Bjorklund m.fl. (2009) poängterar att det är barnhjärnans långa utvecklingstid som banar vägen till människans avancerade mentala förmågor och gör henne till "the most educable of species". De håller också för troligt att människans kognitiva förmågor har optimala utvecklingsfaser och att stressa fram för tidig utveckling inom någon förmåga kan leda till sämre utveckling av annan förmåga. De lyfter även fram att den överskattning av sina förmågor som är vanligt förekommande hos förskolebarn är gynnsam för att de ska ha kvar sin nyfikenhet och kreativitet till att vilja lära. En fara med en undervisning som går "över barnens huvud" anser de kan kväva deras motivation och därmed vara skadlig för såväl deras kognitiva som deras emotionella utveckling. De förordar att förskolebarn ska ges tid att mogna i sin egen takt i strukturerade barncenterade lekfulla inlärningsmiljöer där teorier från Vygotsky (den proximala utvecklingszonen) och Piaget (det preoperationella utvecklingsstadiet) tas till vara. De refererar till Hyson, Hirsh-Pasek, & Rescorla (1990), vilka hävdar att det finns "no defensible reason to encourage the introduction of formal academic instruction and adult-focused learning during the preschool years", s. 128.

Sammanfattningsvis för alla former av undervisning gäller alltså att den måste anpassas till barnens ålder och mognad. Skolpolitiker och andra ansvariga för skolutveckling bör därför vara försiktiga med att införa en tidig "skolifiering" av sexåriga barn. Speciellt vaksamma bör man vara att ställa för höga krav på pojkar, som oftast mognar senare än flickor. För tidigt mogna elever ska självfallet möjlighet finnas som nu att tillåta sexåringar att börja direkt i årskurs 1, men det måste då vara i samråd med vårdnadshavare. Det är inte säkert att läsmognad, social mognad och emotionell mognad följs åt.

Beträffande flexibel skolstart är jag ytterst tveksam till sådan. Hur ska tid finnas att vid olika tillfällen under skolarbetet individuellt introducera nybörjare i alla skolrutiner? Dessutom finns det säkert sociala fördelar att vinna då en större grupp startar tillsammans. Ytterligare problem kan uppstå i samband med övergång till gymnasieskolan, då eleverna är klara med grundskolan vid olika tidpunkter.

Vidare av yttersta betydelse är lärarnas kompetens och arbetsmotivation. Att lära sig läsa är en lång resa och då krävs ett bra lok (d.v.s. kunniga pedagoger). Gudskelov att lärarutbildningen nu tycks vara på rätt väg i det avseendet! Tack Sigbrit Franke och Ingvar Lundberg för ert arbete i kommittén som ledde kvalitetsgranskningen av lärarutbildningarna (SOU 2008:109)!

Erfarenheterna från Östersund visar också på vikten av regelbunden kvalitetssäkring och utvärderande skolinspektioner för övervakning av att kommuner sköter sitt skolansvar enligt skollag och läroplan. Lärare, rektorer och även föräldrar behöver detta stöd för att på ett effektivare sätt kunna påverka skolans utveckling.

Referenser

- Bjorklund, D. F. (2007). *Why youth is not wasted on the young: Immaturity in human development*. Oxford, UK: Blackwell.
- Bjorklund, D.F., Persiss, V. & Causey, K. (2009): The benefits of youth *European Journal of Developmental Psychology*, 6:1, 120-137
- Elbro, C. (2004). *Läsning och läsundervisning*. Stockholm: Liber.
- Fredriksson, Peter & Öckert, Björn (2006). *Is Early Learning really more Productive? The Effect of School Starting Age on School and Labour Market Performance*. Working paper 2006:12. Uppsala: Institute for Labour Market Policy Evaluation.
- Johansson, M.-G. (2009). *LäsEttan*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lundberg, I. & Strid, A: (2010). Kan man förutsäga framgång eller misslyckande i läsinlärning utifrån fonologisk medvetenhet i förskoleklass? *Dyslexi - aktuellt om läs- och skrivsvårigheter 15* (2), 4-6.
- Olofsson, Å. & Hemmingsson, I. (1994). *Fonolek: bedömning av fonologisk medvetenhet. Från årskurs 1 i grundskolan*. Östersund: Läspedagogiskt centrum.
- Skolverket. (2012). *PIRLS 2011*. Stockholm: Skolverket.
- SOU 1985:22. *Förskola – Skola. Betänkande av Förskola–skola-kommittén*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2008:109. *En hållbar lärarutbildning. Betänkande av Utredningen om en ny lärarutbildning* Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 2010:67. *I rättan tid? Om ålder och skolstart. Betänkande av Utredningen om flexibel skolstart i grundskolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Taube, K. (2003). Olika åldrar i samma klass, bra eller dåligt för elevernas läsförmåga? I Ström, K.& Linnanmäki, K. (Red.) *Specialpedagogik i tiden*. Vasa: Pedagogiska fakulteten, Åbo Akademi.
- Uphoff, J.K. & Gilmore, J. (1986). Viewpoint 2. Pupil Age at School Entrance-How Many Are Ready for Success? *Young Children*, 4/2, 11-16.